

Владимир Крстић

докторанд

Да ли је Адам био мајмун? Еволуционизам, Креационизам, Позитивизам — сукоб или не

Увод

Одговори на питања како смо настали и одакле долазимо одувек су заокупљали нашу машту. Они обликују наше погледе на свет а самим тим и наше животе. Са друге стране, наука није неки процес акумулирања чињеница које сачињавају знање. Она је проткана револуцијама. У већини случајева, револуције „дигну прашину“, свргну старе теорије и погледе и замене их новим. На то сада гледамо као на нормално стање ствари и природан развој науке.

Коперников поглед на свемир Земљу измешта из његовог средишта, Ајнштајнова теорија релативитета релативизује време и простор, али теорија еволуције својом симболиком — чини се — удара директно на човека. Она измешта његов смисао и центар постојања. Данас ћемо од наших наставника у школама чути како нас ова теорија учи да је човек настао од давно изумрлог прасисара — заједничког претка нас и мајмуна. Човек, дакле, више није икона Божија, већ најсложенија животиња али **ипак** животиња, врхунац ланца исхране, али ипак његов интегрални део. Убеђени смо да се баш због тога још увек воде веома жучне расправе око ове теорије. То су расправе у којима не учествују само теолози против научника, већ често и једна група научника против друге групе. Да ли је Земља равна плоча, круг или елипса и не погађа нас претерано, пошто то не осећамо на својој кожи, али да ли смо потомци сисара, мајмуна или је деца Божија и те како је битно. Ако ништа, онда због сујете.

Борбом за ову теорију или *ipso facto* ње, просечан човек, па и научник, бори се за своје место под сунцем за које сматра да му припада. Градећи сопствени поглед на свет и изграђујући себе, човек је прихвата у неком њеном облику, који му омогућава да се лакше „помири са својом судбином“ дела ланца исхране или је не прихвата, грчевито се држећи за Божији скут. Тада је или директно одбацује или обликује према Библији. Но, да ли је снага ове теорије заиста толико велика? Да ли се она не може помирити са Библијом и да ли је то уопште потребно? Да ли је могуће поредити ову теорију са библијским описом стварања света? Овај рад није покушај да се дају одговори на сва питања, већ један мали увод у будуће дискусије. Наш циљ је да читаоца покренемо на размишљање у правом смеру а не да му дамо готова решења, па ћемо стога можда у нечијој глави поставити више питања него што ћемо понудити одговора.

Где се сударају наука и религија

Два веома апстрактна ентитета, као што су наука и религија, могу да се сударају само тамо где се и такмиче, тачније тамо где претендују на истину о нечему. Ово су

углавном она поља где буквално прихватање неких библијских описа и идеја доводи до сукоба са емпиријским сведочанством науке. Најчешће је то поље библијске космологије.

Нажалост, дешава се да када до ових, по нама најчешће привидних, сукоба дође неки теолози посустају пред „емпиријским сведочанством“ науке и савијају кичму, прилагођавајући Библију њеним увидима. Наравно да савремени теолог не сме себи да допусти да тврди да је земља равна плоча али не сме ни да дозволи да му било ко одређује у шта ће да верује. Са друге стране, неки креационистички научници буквална схватања библијских описа третирају као емпиријске факте, које користе против науке.

Буквално тумачење Библије, апсолутно је неприхватљиво и немогуће пошто се у њој налазе не само ствари које се противе како науци као физици или геологији, већ и моралу, историји, филологији, здравом разуму итд. Она обилује анахронизмима, насиљем, погрешним топографским описима, граматичким, фонетским и многим другим грешкама. Када би постојао Бог који је радио све те ствари било би веома тешко прихватити га као многомилостивог, дуготрпељивог и свезнајућег.

Сматрамо да је веома лако закључити да су и библијски писци несавршени као и сви други људи и да те грешке долазе од њих, пошто их Бог није користио као писаће машине, већ су били партнери. Језик, који користе, препун је метафоричких значења и симбола и нимало није прилагођен модерним физичким научницима, већ простим људима од пре 2000–3000 година. Дакле, религија се „не судара са науком осим ако нешто већ није кренуло наопако у њој самој“¹. Ово ипак не значи да се не сукобљавају осим у случајевима када нешто није у реду бар са једном од њих две. Стога, да бисмо детаљније испитали такве могућности, треба упоредити ова два ентитета.

Међутим, да бисмо упоредили две ствари, предмета или појма, морамо прво да видимо шта су, шта значе и о чему говоре. Како се, дакле, конституише наука? О чему она говори? Колико је прецизна? Да ли је објективна и непогрешива?

Пера којот, супер геније

Колико је „наука“ објективна

Питања о објективности и домену научног сазнања стара су колико и сама наука. Данас углавном преовладава мишљење да је за социјалне научнике нормално да припадају одређеном правцу размишљања и теоријског схватања света, тачније, одређеном „идеолошком кругу“. Код природних наука ствар стоји другачије. Сматра се да је посао научника једноставан — он треба да открије „објективне“ чињенице, које подједнако важе за све. Његови субјективни ставови потпуно су небитни². Оваква схватања доводе до веома чудног стања ствари па, чини нам се, Мицлијева (*Mary Midgley*) сасвим исправно сматра да „*пошто реч ‘научни’ остаје тишћула часћии, идеја да нешто није у реду када (нир.) антиројологија или психологија не усјева да личи на физику још је утицајна*“³. Одсуство субјективности, а самим тим и себе, у науци довело је до тога да је већина природних научника невешта у општем размишљању. Ово их чини донекле и незаштићеним од разноразних прерасуда и интереса који су прерушени у науку, али више одговарају сујеверју него

¹ Midgley Mary, *Evolution as a religion, strange hopes and stranger fears*, Taylor & Francis e-Library, 2003, стр. 12.

² Морамо додати да се под „науком“ углавном мисли на физичке науке, са мало остављеног простора за друге врсте проучавања и то под условом да су слична физичким.

³ Midgley Mary, *op. cit.* стр. 25.

критичком мишљењу. Истина је да „људи који данас имају њоседну веру у науку — која је изражена њовором о ‘свемојћносћи науке’ и ѡврдњама да је она једини леећимни инћелекћуални мећод досћујан човечансћиву — ни јрблично не ѡворе научно. Они заузимају веома бизарно мећафизичко сћановишће“⁴.

Говорећи о научном процесу и Лаудан износи сличне ставове. Према њему, не постоји суштинска разлика између научног и других облика интелектуалних истраживања. Самим тим, представници „науке“ немају право да себи припишу „тапију на истину“ и упадају у замку, коју је Мицлијева описала, чим почну тако да чине. Према Лаудану, разлике између „науке“ и „ненаука“ пре су у степену него у врсти сазнања, тачније — не постоје суштинске или методолошке разлике, већ су науке једноставно прогресивније. Даље је лако закључити и сложити се са њим, да је трагање за специфично научним обликом сазнања или за критеријумом разграничења науке и не-науке потпуни промашај⁵. Зато он прави циљ види у издвајању поузданих и добро проверених од лажних претензија на знање, пошто „чињеница да је нека теорија високо ефикасна у решавању проблема, или да је веома јроћресивна, не даје нам јраво да ју теорију оценимо као вредну“⁶. Теорија, дакле, има вредност и о њеном прихватању и неприхватању може се одлучивати тек пошто се њена ефикасност и прогрес упореде са ефикасношћу и вредношћу ривалских теорија, и не само ривалских теорија, већ и различитих мишљења.

Поглед на науку који смо изложили и који је Лаудан критиковао формирали су логички позитивисти. Према њима „научна теорија је сисћем доказаних (или бар високо верованћних) универзалних исказа који су изведени из коначној броја ојсервација и чије логичке ѡследице јредсћављају дескрипцију чињеница целој релеванћној скупља искусћва“⁷. Укратко говорећи, научник је човек који, у могућој будућности, може потпуно да упозна свет. Он је заиста нека врста супер човека чије су могућности, потенцијали и светоназори далеко савршенији него код обичних људи. Чини нам се да прогрессија научног сазнања неминовно овоме води пошто се теорије заснивају на чињеницама до којих се долази простим опсервацијама, чији је број коначан — што значи да је истина достижна. Овакво схватање науке методолошки се пројектује у три претпоставке:

докћрину ојсервационизма: може се формулисати одређен број чисто опсервационих исказа, који би сачињавали емпиријску основу науке,

докћрину индукћивизма: из оваквог скупа сингуларних исказа индуктивном генерализацијом се могу извести универзални искази науке, који у најмању руку имају висок степен вероватноће и

универзални, неаналитички научни искази се не могу добити на други начин⁸.

Научна методологија се, дакле, своди на контролисано посматрање и индуктивну генерализацију, а теорија може да буде или научна или лажна. Сахватање теорије на овај начин невероватно личи на став: „Постоји моје и погрешно мишљење“. Кумулагивно схватање науке касније ублажава *конфирмационизам* али чини се недовољно, пошто *ајроксиматћивна редукција*⁹ ипак чува дух старе теорије.

⁴ Midgley Mary, *op. cit.* стр. 21.

⁵ Види: Лаудан Лари, „Сагледавање научног прогреса са становишта решавања проблема“, Невен Сесардић, *Филозофија науке*, Нолит стр. 348.

⁶ Лаудан Лари, *op. cit.* стр. 348.

⁷ Синћелић Светозар, *Релатћивносћ научне рационалносћи*, Београд, 2005, стр. 20.

⁸ Синћелић Светозар, *op. cit.* стр. 21.

⁹ Апроксимативном редукцијом, нова теорија преузима позитивне резултате старе и мало је исправља.

Овакав поглед на науку, заиста, не само да није научан, већ је и потпуно непримерен и неодржив. Како ћемо применити апроксимативну редукцију на коперникански обрт? Да ли постоји позитиван резултат Птолемејевог погледа на свет који би могао да преузме Коперник? Попер први увиђа да је мисија, коју су логички позитивисти наменили науци, права немогућа мисија, пошто „*смене научних теорија иретијосиављају ирелаз са једној на друји концијетуални оквир*“¹⁰, што значи да се дух старе теорије никако не може задржати. Како изгледа прелазак са једне на другу теорију ћемо размотрити пошто се прво позабавимо питањем: „Шта даје потпору дотичној теорији?“.

Истина или догма

Фајерабенд сматра да је „*истина која влада без контроле и иројиввијеже тиранин*“¹¹. Он одлично увиђа да се научне „чињенице“ већ веома малој деци предају на исти начин на који су се предавале религијске чињенице — и није једини који то увиђа. Хришћански теолози се труде да избегну било какве сударе са науком, сматрајући да се они *apriorно* губе, пошто је наука неминовно у праву, а само хришћанство тада на погрешном путу. Чини се да сви заборављају колико ли је само пута „наука“ била у криву, колико ли је само „вечитих“ теорија закопано заједно са њиховим творцима, колико ли је само исправних прорачуна започето на погрешним поставкама, колико је пута вероватноћа неке теорије заснована на „*више или мање неодређенм ујисцима, а ионекад љуким најаћањима*“¹² (што многи сматрају потпуно легитимним?!). Поставља се питање: Да ли је *истина* уопште нешто што наука може да открије или је „*иако дивно неутрална реч*? Слеђење истине више личи на оправдање сопствених ставова — које ми емпиријски подаци, индукцијска генерализација или било који други научни метод не може пружити — него на истинску жељу за знањем.

Многи верују да нас закључивање по вероватноћи може довести до истине. Постоје три тумачења вероватноће: као мере веровања, као релативне учесталости и као истинитосне учесталости врста аргументације. У другом тумачењу¹³ вероватноћа је релативна учесталост којом ће се неки догађај десити у једној класи догађаја. Овакав исказ је претпоставка — хипотеза — о стварном току природе, па му је неопходно чињеничко сведочанство. Коен и Нејгел сматрају да је могуће поткрепити теорије чињеничким сведочанствима и да једно такво сведочанство може бити *рационално или сјајистичко*. Када је сведочанство рационално оно се састоји у дедуковању из ранијег знања о конституцији нечега¹⁴. На тај начин, сматрају ови аутори, рачун вероватноће систематизује наша искуства на основу најпростијих основних претпоставки које ће објаснити и привидне изузетке. Дакле, један догађај неће бити вероватан сам по себи, већ зато што припада одређеној класи или низу догађаја. На пример, вероватноћа да ће сунце сутра изаћи почива на томе што припада класи излазака сунца, тј. низу излазака сунца од када пратимо тај догађај.

Све досада делује веома једноставно и практично, али шта радити ако смо суочени са више хипотеза? Коен и Нејгел сматрају да је боља „*она која се најбоље слаже са истинама које се моју ојазиии и које су формулисане сјајистички*“¹⁵. На пр-

¹⁰ Синђелић Светозар, *op. cit.* стр. 93.

¹¹ Фајерабенд Пол, „Како заштитити друштво од науке“, Невен Сесардић, *Филозофија науке*, Нолит, стр. 352.

¹² Коен Морис и Нејгел Ернест, *Увод у логику и научни метод*, Јасен, Београд, 2006, стр. 195.

¹³ Првим тумачењем вероватноће се нећемо бавити пошто је оно психолошка теорија.

¹⁴ Види: Коен Морис и Нејгел Ернест, *op. cit.* стр. 192.

¹⁵ Коен Морис и Нејгел Ернест, *op. cit.* стр. 192.

ви поглед, све је јасно али какве су то истине које се могу опазити? Шта је то уопште истина нечега и како могу да тврдим да сам ја дошао до ње? Рећи да је тачно оно што је истина или да је боље оно што је ближе истини најобичнија је таутологија, у смислу у ком нам не говори ништа ново. Ја могу само да тврдим да сам у истраживању дошао до тачке *x*, али не могу да тврдим да иза ње нема ничега.

Узмимо пример питање бесконачности свемира. Говорећи о томе, нико не може да тврди да је бесконачан, чак ни да је коначан. Свемир је можда заиста бесконачан али ми то никада нећемо са сигурношћу знати, пошто, „низ догађаја, ако није *иредесиниран*, *иредесивља* један *ошворени* *настајајући* низ који није ни коначан ни *даш* као бесконачан, *ше* се о *ирисусиву* или *огсусиву* неких *будућих* чланова у *шом* низу не може судити са 'да' или 'не'¹⁶“. Стога, о свемиру не можемо рећи да је бесконачан — већ само да смо дошли до одређене тачке у истраживању, али ни да је коначан — пошто можемо још да истражујемо. Како у овом случају утврдити шта је ближе истини и како статистика може да открије истину и да је формулише?

Описујући вероватноћу као истинитосну учесталост врста аргументације, што је њена трећа дефиниција, Коен и Нејгел нам говоре да је закључак вероватан на основу неког сведочанства, ако класа таквих начина закључивања више води истинитим закључцима него лажним. Овде смо, чини се, суочени са малом логичком рокадом па, уместо да говоримо о класи догађаја, ми говоримо о класи закључака. Нажалост, и овде, „*доказана вредносћ* *сведочансшава* *зависи* *од* *објективних* *чињеница*“¹⁷ — до којих **не можемо да дођемо**, пошто су све чињенице теоријски интерпретиране, дакле, субјективне. Због тога, позитивисти, чијем кругу ова два аутора припадају, теорије сматрају вероватним у односу на читав комплекс расположивог релевантног знања као сведочанству.

Сходно свему досад реченом, на основу рачуна вероватноће, мој савет младом извиђачу да вечерашњи правац свога кретања одреди пратећи звездано небо, пошто је ведро и без облака, и на основу положаја Звезде Северњаче одреди где је север заснован је на основу сведочанстава претходних одређивања правца севера на основу ове звезде, тачније на основу класе догађаја појављивања звезде Северњаче на небу. Класа ових начина закључивања до сада је увек водила тачним закључцима. Међутим, ако је начин рачунања свемирских раздаљина којим располажемо исправан, звезда Северњача је удаљена од нас 431,4 светлосну годину¹⁸. Сходно томе, оно што ми видимо само је слика онога што је било када се светлост одбила од те звезде пре више од 400 година. Ово би могло да значи да ова звезда не постоји већ 400 година и да ја своје закључивање базирам на основу нечега што је можда нестало још пре Прве Сеобе Срба. Чини нам се да рачун вероватноће, да би довео до закључка, пренебрегава и заобилази многа „можда“. Стога, тврдња да се њиме долази до истине потпуно је неоснована. Сходно томе, истина не даје снагу и потпору теорији, па се она ни не заснива на њој.

Контрапримери, несамерљивост и раст научног сазнања

Сматрамо да је слеђење истине апсолутно недоступно људском духу. Једино што човек може да има је вечита тежња ка истини. У већини случајева, ми смо само ве-

¹⁶ Арсенијевић Милош, *Просћор, време, Зенон*, издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци, 2007, стр. 348.

¹⁷ Коен Морис и Нејгел Ернест, *op. cit.* стр. 197.

¹⁸ Види: <http://static.astronomija.co.rs/dubokisvemir/galaksija/zvezde/Polaris/Polaris.htm>, 22.8.2011.

роватно близу истине, или је чак само наслућујемо или нагађамо. Према Коену и Нејгелу, на вероватноћу једне теорије не утиче приметно повећање случајева који је верификују, већ већа или мања могућност систематизовања супротне теорије¹⁹. Дакле, прихватање једне теорије, система теорија или научне парадигме нема везе са чињеницама, већ са одсуством супротних погледа на стварност. Такође, као што нас учи Перс, морамо имати у виду да је то што једна теорија (на пример теорија еволуције) делује плаузабилније од друге (библијске) често само последица мањег броја контра-разлога или контра-примера. Тачније, то што можемо да кажемо да ће сунце сутра изаћи није зато што сунце излази свако јутро већ x милиона година већ што, колико је нама познато, не постоји ни један дан да сунце није изашло. Овакав закључак је веома вероватан, пошто га сматрамо „рационално добро заснованим, чак иако ... сведочанство није айсолутивно њојиуно“²⁰. Нажалост, не смемо никако сметнути са ума да ово ипак није гарант истинитости одређене теорије, пошто „недостатак добрих контра-разлога представља резултат историјске случајности; он не лежи у природи ствари“²¹. Дакле, одсуство контра-разлога даје потпору теорији, али та потпора није апсолутна.

Ипак, Коен и Нејгел и даље верују да се теорије дедуктивно разрађују да би им се пружило што више последица које се могу верификовати, не би ли се ојачале. Сама анализа вероватноће ставова (као делова теорије) који се не могу директно верификовати поприлично је компликована и превазилази границе овога рада али, у суштини, сва аргументација зависи од чињенице да теорија има за своје логичке последице одређене ставове и да ти ставови морају бити директно верификабилни²². Теорија еволуције има доста верификабилних последица и неоспорно је да најбоље објашњава стварност, али на то треба додати да има и своје контра-примере, да се у њој налази много случајности, прелазни облици никада нису пронађени, врсте су генетски затворене²³. Поврх свега тога, питање је колико је верификација уопште могућа. Ово све драстично умањује њену снагу и вероватноћу али она и даље остаје најплаузабилнија, не и апсолутна и непогрешива, теорија о постанку човека.

Међутим, Фајерабенд нас учи да нам, иако бисмо моментално можда могли дати предност некој од теорија „на основу тога што излази на крај са својим чињеницама“, ништа не гарантује да ће у наредном временском периоду тако остати, пошто би се тај однос драстично променио доласком до нове емпиријске евиденције. Откриће гравитације променило је читав поглед на свет. Па и сама теорија еволуције управо је то урадила. Није ли мало наивно прилагођавати Библију науци? Хоћемо ли опет прекројити тај стуб наше вере да не бисмо испали „наивни“ или „заостали“ ако сутра нека нова теорија потпуно промени еволуционистичко виђење света?

Веома је битно знати да ни једна научна теорија не може да постоји сама за себе. Она је део система и не само да твори тај систем већ је у спречи са другим теоријама које се међусобно помажу да стоје чврсто. На овај начин се може ојачати те-

¹⁹ Види: Коен Морис и Нејгел Ернест, *op. cit.* стр. 298.

²⁰ Коен Морис и Нејгел Ернест, *op. cit.* стр. 178.

²¹ Пол Фајерабенд, *op. cit.* стр. 361.

²² Питањем да ли се теорија доказује тиме што се емпиријски налази слажу са последицама теорије ћемо се бавити у поглављу: „Критика оисервационизма и неодређености теорија на основу чињеница“.

²³ Генетска затвореност врста је изузетно велики проблем за теорију еволуције. Наиме, врсте не могу међусобно да се мешају, што говори о међусобно непремостивој различитости. Иако је та разлика генетски занемарљива она не би требало да буде непремостива, с обзиром на еволутивно порекло врста.

орија али се и такво стање ствари може променити. Перс критикује ланчано повезивање теорија пошто је овакав систем теорија јак онолико колико и његова најслабија карика²⁴. Према томе, довољно је срушити ту једну карику и цео систем ће се стрпоштати за њом. Ово је веома битно за исправно схватање развоја научног сазнања. Размотримо систем који нам наводе Коен и Нејгел.

„Веровајноћа принципa механике је врста резервоара, из које се црпу многе специјалне теореме система. Тако сви случајеви који верификују теорију клатна верификују иакође и Њутнове законе. А ипoшћо, ако су Њутнови закони истинити, истинити су иакође теореме о Месечевом кретању, експериментни са клатном помажу да се потврди теорија о Месечевом кретању“²⁵.

Проблем је у томе што Њутнови закони нису истинити, барем не ако је истинита Ајнштајнова релативистичка физика²⁶, која објашњава више ствари него Њутнова и отворено се коси са њом. Сам Њутн, као и многи други научници тога времена, стварао је хипотезе, не само у науци већ и у теологији, и служио се њима али његове „хипотетичке конструкције у већини случајева нису издржале пробну времена, и у најбољем случају сачувале су значај енијалних досетака“²⁷. Сада пада читав систем теорија и теорема везаних за Њутнову теорију, пошто теоријом клатна више не можемо да објаснимо кретање Месеца. Научно сазнање се не повећава прогресивно. Оно је испресецано револуцијама.

Дарвиновој еволуцији управо оно што је доживела теорија клатна. Да ли треба и Библији? Да ли треба да дозволимо да црквене догме буду вечито пробне, као што „сваки научни исказ, свака научна теорија мора да остане пробна, иј. ирепиритивна или хипотеза“²⁸? У уводу за своју књигу Кит Ворд (Keith Ward) каже: „срце религије је лични доживљај оне трансцендентне стварности према којој стреми већи део науке, иа је изазов за вернике да истражују иа лична искуства која трансформишу животи са најбољим досеђујим научним знањем. С обзиром да се иако знање ситално мења, ова ће књига, нажалост, бити засиарела још пре него што буде објављена“²⁹. Ако према науци, дакле, будемо усмеравали наша тумачења Библије морамо бити спремни да их мењамо сваки пут када се промени теорија или владајућа парадигма. Морамо бити свесни да теологија неће изгубити сазнајну моћ ако не буде у складу са „науком“, пошто, као што Лаудан сматра, нема разлике између научног и других облика научних истраживања. Постоје само лажне и праве претензије на знање³⁰.

Један од највећих проблема позитивистичког схватања науке управо су ове револуционарне смене теорија. Наиме, смена теоријског система подразумева његово потпуно превредњавање и рушење. Стари и нови систем можда користе исте термине али ти термини реферирају на различите ентитете. Сходно томе, Фајерабенд је формулисао своју тезу о несамерљивости теорија. За њега, теза о несамерљивости се може применити на алтернативне теорије, тј. на оне теорије које се не

²⁴ Персов предлог се састоји у томе да теорије треба да се преплићу као у нити у канапу, не би ли се ојачале. Нажалост, то је лакше рећи него учинити, пошто се теорије по правилу настављају једна на другу. Питање је како би се, уопште, преплитале а да не понављају исту тврдњу.

²⁵ Коен Морис и Нејгел Ернест, *op. cit.* стр. 298.

²⁶ Упореди: Кун Томас, „Структура научних револуција“, Београд, 1974, стр. 41, према: Берберовић Јелена, *op. cit.* стр. 191.

²⁷ Вавилов С. И., „Исак Њутн“, према: Ђорђевић Радомир, *Од ипиритивне до хипотезе — изабрани ситиси из философије науке*, Институт за философију философског факултета, Београд, 2006, стр. 132.

²⁸ Берберовић Јелена, *Филозофија и свети науке*, Свјетлост, Сарајево, 1990, стр. 50.

²⁹ Ward Keith, *Pascal's Fire, Scientific Faith and Religious Understanding*, Oneworld, Oxford, 2006, стр. xiv

³⁰ Види: Лаудан Лари, *op. cit.* стр. 347, 348.

могу свести једна на другу. Ово је уперено против схватања да примитивни термини чувају своје значење приликом замене теорија које се односе на исту област. Наводећи пример масе, која нема исто значење у класичној и релативистичкој физици он извлачи закључак да „многе узастопне теорије, иако уједно редовају исте термине, у ствари не говоре о истим стварима“³¹.

Несамерљивост значи да две различите организације стварности онемогућавају превод једне теорије на другу. Сходно томе, иако се снага једне теорије заснива на њеној вези са другим теоријама, она је уједно тиме и ослабљена, пошто је крах једне од тих теорија може повући са собом на дно. Поновићемо, научно сазнање не расте прогресивно, већ је стално проткано револуцијама које руше читаве системе теорија. Библијски и еволуционистички опис су у многим од својих аспеката несамерљиви па су многи покушаји „превођења“ једног на други узалудни.

Критика емпиријске основе науке и методологије

Критика опсервационизма и неодређености теорија на основу чињеница

Морамо имати на уму да је сасвим могуће, на основу истих чињеница формирати потпуно погрешан систем веровања. Ово је последица онога што Фајерабенд назива: „неодређеношћу теорије на основу чињеница“. Неодређеност теорије на основу чињеница је могућност да се конструише велики број сасвим различитих (међусобно искључивих) теорија на истим чињеницама. Он сматра да је, „један исти скуп опсервационих чињеница комбинован са врло различитим и међусобно инконзистентним теоријама“³². За то постоје три разлога:

С обзиром да су универзалне, теорије увек иду далеко иза и преко било ког скупа опсервационих исказа³³.

Опсервациони искази су погрешиви, пошто се емпиријска евиденција не састоји само од чистих и простих чињеница. Она је дубоко прожета теоријама³⁴.

Постоји изузетно велики број субјективних фактора који поред чињеница утичу на теорију. Ту спадају: традиција у којој научник ради, инструменти које поседује, његове преференције, предрасуде, сугестије пријатеља и многе друге варијабле³⁵.

Чињенице су, дакле, према овом аутору дубоко прожете субјективним елементима па, стога, не постоје чисте чињенице. Став са идентичним закључком имамо и код Попера који упозорава да: „сваки опис уједно редова универзална имена ... не постоје чисти постојачки искази ... (и) не постоје чисти постојача“³⁶. Он исправно наглашава да се искази не могу логички извести из феномена, пошто се они логички могу оправдати само исказима, што значи да се доктрина опсервационизма³⁷ мора оправдати ванлогички.

³¹ Синђелић Светозар, *op. cit.* стр. 114.

³² Feysabend P., „Explanation, Reduction, and Empiricism“, према: Синђелић Светозар, *op. cit.* стр. 116.

³³ Потпуно је погрешно сматрати да се теорија доказује тиме што се емпиријски налази слажу са последицама теорије. Емпиријска евиденција није никакав доказ о истинитости било које теорије. Она је само производ околности, које могу сваки час да се промене.

³⁴ Чињенице никада не могу бити јасно разграничене од теорије, већ су једна врста теорије. Чињеницу да је сунце изашло и да је 21. 3. изашло у то и то време а 22. 9. у то и то можемо тумачити као последицу кретања Земље око њега или сматрати да је то зато што га је Бог окачио на жичару која се протеже сводом небеским.

³⁵ Види: Feysabend P., „Explanation, Reduction, and Empiricism“, према: Синђелић Светозар, *op. cit.* стр. 116, 117.

³⁶ Попер Карл, *Лоика научној открића*, Београд, Нолит, 1973, стр. 143.

³⁷ Доктрину опсервационизма, као методолошку претпоставку логичког позитивизма, смо изнели у поглављу: „Пера којој суйер јеније“.

Дакле, чисти опсервациони искази не постоје. Свако искуство је теоријски интерпретирано. Да би се нешто перципирало, мора да постоји одређена теорија која пружа системе селекције и класификације релевантних стимулуса из средине. Када не бисмо имали референтни систем, не бисмо могли исправно да систематизујемо искуство и трансформишемо га у валидну информацију, већ бисмо били суочени са хаотичним низом појава. Попер наглашава; „опсервација је увек селективна. За њу је *пошредан изабрани објект* ... а ... *дескрипција* ... *прећивост* авља сличности и класификацију“³⁸. Потпуно је немогуће разлучити који су елементи искуства теоријског карактера а који нису. Ово може довести до различитих доживљаја објекта. Евидентно је да никада не можемо да ослободимо перцепцију од теоријског и субјективног³⁹ па не можемо оправдати наше знање спољашњег света, пошто је теоријско знање подложно промени и грешкама.

До сада смо могли да видимо да научно сазнање тежи истини, али се не заснива на њој. Оно је систем састављен из теорија, које су међусобно повезане и које се заснивају на опсервацијама, експериментима и хипотезама. Смене теоријских система могу да буду револуционарне, па је свака тврдња да ће будућа истраживања потврдити неку теорију (нпр. теорију еволуције) апсолутно неоснована. Опсервације нису гарант истинитости. Сходно томе, ни опсервациона потпора теоријама није апсолутна и не може се сматрати дефинитивним доказом било које теорије, па ни теорије еволуције. Наиме, могуће је погрешно систематизовати стварност на основу исправних опсервација. Такав систем пркосиће стварности.

Теорија и хипотеза

Еугенија Скот (*Eugenie C. Scott*) сматра да морамо имати у виду да данас у научним круговима не постоје сукобљена мишљења око тога да ли је било или није било еволуције. Контроверзе се тичу „*дејтаља механизма и шаблона еволуције, али не око тога да ли је свемир имао историју која се мери милијардама година, не око тога да ли живи свети има заједничке прећке*“⁴⁰. Дакле, креационистичка критика није трансцендентална већ логичке природе — методолошка. С обзиром да почетну хипотезу нико не доводи у питање, према њој проблем представљају друге хипотезе које творе систем око теорије еволуције. Но, шта је то хипотеза?

Готово свим великим теоријама или открићима претходиле су подесне претпоставке или хипотезе. Хипотеза је средишњи облик или методски поступак у процесу сазнања и готово све научне теорије своје постојање дугују управо њима. Оне су нешто што мора да постоји пошто је стварност исувише сложена да би се тек тако разумела. Често су станица до новог открића или теорије али и до заблуде. Према Скотовој, „*да бисмо знали да је хипотеза ... емпиријски појешна чак иако је логички тачна пошредна нам је референца на стварни свети који се налази изван логичке структуре*“⁴¹ антецедентних реченица. Сматрамо да ни то често није довољно, с обзиром да, као што смо већ тврдили, емпиријска поткрепљивост не гарантује истиност. Исправна методологија не осигурава исправну слику стварности, али то не значи да стадијум хипотезе треба да буде напуштен.

³⁸ Popper Karl, *Conjectures and Refutations*, London, Routledge and Kegan Paul, 1963, стр. 46, 47.

³⁹ За улогу субјективног у перцепцији види: Todorović Dejan, „Spectral distributions and color experiences: Some problems for color physicalism“, *Explanatory gap*, Plato, Belgrade, 2007.

⁴⁰ Scott Eugenie C., *Evolution vs. Creationism*, Greenwood press, Westport, 2004, стр. xx

⁴¹ Scott Eugenie C., *op. cit.* стр. 4.

Слично питање о емпиријској открепљености можемо да поставимо и у случају теорије еволуције пошто, док *„Дарвинизам чини прилагодљивање животиња зарад ојстџанка неизненеђујућим и сџоџа џомаже да се обђасни ојстџанак релевантних агађџаџација, он џређџојстџавља да су џроцеси у свейу довољно џравилни* (систематски, прим. В. К.) *да би џе агађџаџације настџале и да би се одржале, и узима здраво за џођово конџекстџ универзалних закона (као шџџо је џравџџаџација, свейлосџџ, звук, џџојлођџа, и елекџџро-мађнеђџизам) збођ којих би свейџ лако мођао да буде драстџично друђаџији и/или мнођо мање џравилан неђо шџџо јесџџе“*⁴². Заиста, закони који управљају природном селекцијом подложни су овим законима вишег реда. Ми верујемо у униформност природе и претпостављамо да су ти закони увек били исти али шта ако нису или шта ако их ми не разумемо довољно? Тада је сва наша рачуница погрешна. Питање је да ли су пре милион година били исти услови на Земљи (драстично већа температура, влажност ваздуха и сл.).

Историја науке је на неки начин историја стварања, развоја, потврђивања и обарања хипотеза, од којих су неке вековима трајале и развијале се. Оне су, дакле, у свим сегментима људског сазнања, а *„у одређеним случајевима се у обђашњењу џоје-диних џроцеса још увек остџаје на хџџџџезама, јер се не виде мођућностџи за џоузга-није џроверавање џџих хџџџџеза“*⁴³. Настанак сунчевог система се обђашњава Кант-Лапласовом хипотезом или Џинсовом или Шмитовом хипотезом, коју је допунио Фенсеков. Велики прасак је хипотеза, коју нека новија истраживања доводе у питање, као и Хаблова теорија о ширењу свемира, иако је многи астрономи безрезервно и безразложно прихватају као научни факат.

Ово не значи да је хипотеза хитац у празно, потпуно незаснована претпоставка. Она је изгубила своју схоластичку негативну конотацију и углавном се под њом подразумева *„сџџуџањ у развоју сазнања за који има достџа елеменатџа, иако још не довољно да би се знања џе врстџе мођла смађрађџи веродосџџојним, истџинџџим и џровереним“*⁴⁴. Када говоримо о процесу истраживања, хипотеза је један од ступњева. Према Скотовој, ако бисмо једном научнику (чини нам се да овде има у виду природне науке) дали да распореди по важности термине чињеница, теорија, хипотеза, закон; он би то урадио на следећи начин:

Најбитнији ступњеви

Теорије

Закони

Хипотезе

Чињенице

Најмање битни⁴⁵

Дакле, ако ово можемо сматрати меродавним, лако је видети да на сазнајном нивоу хипотеза за већину научника више вреди од саме емпиријске евиденције. Претпостављамо да је то због чињенице да је наше теорије и хипотезе превазилазе. Проналажењем решења за дати проблем ступањ хипотезе се превазилази, па она прераста у теорију. Не смемо заборавити релативност научних теорија, па хипотезе које се не могу проверити не треба сматрати некорисним. Према Ђорђевићу, *„научне хџџџџезе које се временом џџџврђују, највеђим делом, заисџџа указују на чудесне мођућностџи џудске мисли и чина, нарочџџо у оним случајевима када се*

⁴² Attfield Robin, *Creation, Evolution and Meaning*, Ashgate, Aldershot, 2006, стр. 120.

⁴³ Ђорђевић Радомир, *op. cit.* стр. 106.

⁴⁴ Ђорђевић Радомир, *op. cit.* стр. 127.

⁴⁵ Види: Scott Eugenie C., *op. cit.* стр. 11.

јављају у време када их ниво знања не омогућава, кад не 'следе' из дошаташњих резултата, нишн има неких изгледа за неку њихову пошврду или примену⁴⁶.

Са друге стране, постоји један практичан проблем, пошто појединачне хипотезе или теорије не могу да се фалсификују једна по једна. Веровање у то да је Земља елипсоид не може бити убедљиво потврђено тиме што се чини да бродови тону на хоризонту, пошто светлост можда не путује правим линијама или се у мору налазе корита или морски ваздух утиче на очи и сл. Према Робину Етфилду (*Robin Attfield*) оно што може да се фалсификује су групе веровања, које често у себе укључују извештаје о иницијалним условима и моћима посматрача, као додатак хипотези која је у питању. Сличан став имамо и код Пјера Дијема (*Pierre Duhem*) који сматра да „експериментн не може да шесшира само једну хипотезу, већ пре целокупну теоретску стуркутуру“⁴⁷. Као што можемо да видимо, хипотеза је много више од обичне претпоставке. За њу су везана многа посматрања, експерименти, па и теорије. Управо је због ове повезаности научни прогрес прожет револуцијама. Ретко када се не мења само један елемент система, већ готово увек и цео тај систем.

Грубо формулисано, наш би се рад могао доживети као покушај да се покаже да је теорија еволуције „само теорија“ и да је стога не треба представљати као „чињеницу“, нити мењати Библију. Међутим, то није наше становиште. Она јесте теорија и као таква има вредност, али та вредност није апсолутна и неоспорива. Сматрамо да пре него што уопште дођемо до питања о односу Библије и науке треба прво да решимо много других питања које се тичу како саме Библије тако и науке. Дакле, треба да „рашчистимо терен“⁴⁸. Тек ако то успемо ћемо знати шта уопште упоређујемо и да ли је то изводљиво. Морамо признати да не разумемо на основу чега толики научници и теолози тврде да теорија еволуције нужно убија веру у Бога, када се судари са њом. А што би се оне сударале? Бог ствара човека од праха земаљског. Библија не тврди да га ствара посебно да се не би слагала са науком. Прах земаљски је симбол за оно што већ постоји а што је Бог створио — није прашина. Писац нам тиме казује да није настао случајно или да је донешен из свемира. Зашто прах земаљски не би могао да буде прасисар или било које друго живо биће које већ постоји?

Многи антиеволуционисти нападају теорију еволуције и одричу јој важност, управо због тога што је „само теорија“. Скотова пише: „Наравно да је еволуција теорија ... Теорије су много значајније од чињеница!“⁴⁹. Сетимо се табеле коју смо наводили. Теорије стоје на њеном врху. Но, сматрамо да одговор еволуциониста ипак није потпуно оправдан и неоспорив. Наиме, то што је битнија од чињеница не значи да ћемо ићи против њих ако се не слажу са њом. Теорија је битнија пошто превазилази чињенице, а не зато што је тачнија од њих. Она никада не постаје чињеница, већ их објашњава и на одређени начин и конституише. То не значи да је неоспорива и да не сме да се доводи у питање као што се нпр. не доводи у питање хемијски састав воде.

Универзалност методологије

Упркос табели научних метода, коју смо навели у поглављу „Теорија и хипотеза“, мишљења смо да се пре треба сложити са Фајерабендом када каже да „не постоје

⁴⁶ Ђорђевић Радомир, *op. cit.* стр. 160.

⁴⁷ Attfield Robin, *Creation, Evolution and Meaning*, Ashgate, Aldershot, 2006, стр. 52.

⁴⁸ Захвалност за овај одличан термин дугујемо Славку Папићу.

⁴⁹ Scott Eugenie C., *op. cit.* стр. 237.

елементни научној постојаности која би се увијек јојављивали или морали јојављивати у сваком истраживању⁵⁰ него са било чим што је Скотова изнела као потпору својих ставова. Наиме, Фајерабенд сматра да теорије науке, које покушавају да пронађу заједничке структуралне елементе и генерална правила за целу научну активност и да то онда повежу у неку рационалну теорију, тешко да могу да нађу присталице. Актуелне случајеве треба испитивати различитим процедурама.

Веома је тешко формирати мишљење по питању теорије науке, пошто се ставови већине теоретичара драстично разликују. Кун сматра да се може успоставити теорија науке, док Фајерабенд остаје при свом ставу да је она заправо немогућа и да је сам процес истраживања све што имамо на располагању. Истраживачки подухват се према њему не може унапред испрограмирати па, да би се повећали изгледи за успех у достизању нових знања, треба употребити сва расположива средства⁵¹. Ово заиста делује логично али у суштини не помаже много, пошто су „сва расположива средства“ веома широк и неодређен појам.

Међутим, Фајерабенд сматра да ако не постоје „објективни стандарди“ и правила понашања то не значи да одустајемо од практиковања научних поступака, већ да се у тим процесима морају проверавати сви састојци у њиховој употреби, а не само они које филозофи или научници сматрају за специфично научне. На тај начин, он отвара врата ненаучним методама сматрајући да нам није потребна теорија науке, пошто „знање које нам је непосредно да разумијемо и унаприједимо науку не произлази из теорије, него долази из истраживања“⁵². Овај нови приступ довео је у питање многе научне методе. Поготово индукцију, која је често коришћена потпуно неоправдано и неселективно. Са друге стране, чини нам се, тиме остаје доста простора за потпуну анархију у истраживању, па би његове ставове требало ублажити, пошто су недовољно образложени и превише апстрактни.

Верификација, верификационизам, креационизам

Говорећи о еволуцији, Скотова нам каже следеће: „Можемо чути од многих научника: *‘Еволуција је ЧИЊЕНИЦА!!!’* Ово значи да је еволуција, оно *‘што се десило’*, ипак добро истражено да више не расправљамо о њој, ништа више него *‘што расправљамо о хелиоцентризму насупрот теоцентризму’*“⁵³. Нажалост, еволуција није чињеница, она је ипак „само“ теорија о настанку врста. Сматрамо да је паралела између хелиоцентричног и еволутивног погледа на свет претерана и вероватно је више учињена у песничком него у научном маниру, пошто се хелиоцентричност може чак и посматрати, док прелазних форми (нпр. од прасисара до човека) апсолутно немамо у фосилним остацима. Пре него што осудимо ову ауторку, имајмо на уму два схватања чињенице, *прво* — по коме је она усвојени полазни став и *друго* — по коме је ствар (ствар по себи). Осуда следи само за друго схватање, али по првом њена тврдња нема никакву снагу.

Антиципирајући вероватно овакав противудар Скотова нас учи да морамо да научимо да презентујемо еволуцију не као „чињеницу“ у догматском смислу, већ као „питање извештаја (фактицитета, прим. В. К.)“, као што представљамо хелиоцентрични поглед на свет или гравитацију. Она сматра да већина људи посматра

⁵⁰ Берберовић Јелена, *op. cit.* стр. 317.

⁵¹ Берберовић Јелена, *op. cit.* стр. 319.

⁵² *Ibid.* стр. 320.

⁵³ Scott Eugenie C., *op. cit.* стр. 241.

ова два појма као „чињенице“, али она сматра да они нису чињенице као „потврђене опсервације“. Уместо тога, они су снажни закључци, засновани на многим посматрањима, али се користе да би се изградили много битнији погледа на свет⁵⁴.

Ово су заиста претеране тврдње. Као прво, већ смо говорили да није могуће чињеницама потврдити теорију. По том питању морамо стати Фајерабенду на страну када каже да „*чињенице не моју осигуравати прихватање или одбацивање научних теорија, те стога процес који остављају мишљењу је ирешив*“⁵⁵. Скотова сматра да су „чињенице еволуције“ посматрања која се изнова и изнова потврђују, нпр: „*Никада нису пронађени сисари у Девону*“⁵⁶; али то не значи да неће бити пронађени. Чињенице еволуције не постоје.

Скотова свој покушај оправдавања еволуције вероватно темељи на верификационистичкој тврдњи да је „*језик који не може бити емпиријски верификован ... буквално бесмислен, осим у случају када своје значење извлачи из смисла термина које користи*“⁵⁷. Верификација и верификационизам често су, чини нам се оправдано, нападани од стране креациониста. Међутим, сматрамо да креационисти резултате својих критика користе на погрешан начин.

Верификационизам је углавном везан за филозофе Бечког круга који су били под великим утицајем Витгенштајновог „Трактата“. Карнап је сматрао да „*не постоји начин чији одговор није у принципу научно достижан*“⁵⁸. Концепт самог принципа верификације састоји се у томе да сваки емпиријски став мора да буде проверен да би се могло говорити о његовој истинитости или лажности. Према њима, сложени ставови се могу разложити на једноставније да би показала њихова истинитост и ту процедуру верификације могу да издрже сви смислени емпиријски ставови. Међутим, према Берберовићевој, ова метода има многобројне потешкоће, поготово када ставови имају велики степен општости, а то је она форма коју имају сви научни закони⁵⁹.

Попер сматра да ставови неограничене општости не могу бити сведени на оне ставове који говоре о нашем посматрању чињеница па, самим тим, остају изван сфере поуздано засноване спознаје. Верификација општих ставова помоћу индукције потпуно је немогућа а „*научне теорије (се) никад постојеће не моју осигуравати у њом смислу да је процес њиховог ширења моћуће довести до краја и тиме доказати апсолутну извесност хипотеза*“⁶⁰. Из тог разлог он уводи принцип фалсификације. Фалсификација је подвргавање теорије круцијалном експерименту. На пример, фалсификација теорије гравитације би било пуштање креде да падне из руке. Ако креда не падне на земљу, теорија гравитације је нетачна; ако пада временски дуже или краће него што би требало сходно прорачунима о убрзању гравитације, ти прорачуни морају да се мењају. Но, потврда теорије овим експериментом није гарант њене истинитости. Дакле, у процесу фалсификације, теорије увек остају хипотетичког карактера (што не значи да су неоснована нагађања). Фалсификација и верификација чине демаркацију⁶¹. На овај начин, Попер је направио разлику

⁵⁴ Види: Scott Eugenie C., *op. cit.* стр. 242.

⁵⁵ Fejerabend Paul, „Die Wissenschaft in einer freien Gesellschaft“ („Наука у слободном друштву“, превод В. К.) према: Берберовић Јелена, *op. cit.* стр. 325.

⁵⁶ Scott Eugenie C., *op. cit.* стр. 242.

⁵⁷ Attfield Robin, *op. cit.* стр. 8.

⁵⁸ Attfield Robin, *op. cit.* стр. 9.

⁵⁹ Види: Берберовић Јелена, *op. cit.* стр. 141, 142.

⁶⁰ Берберовић Јелена, *op. cit.* стр. 144.

⁶¹ Демаркација је метод раздвајања научног од квази-научног знања.

(демаркирао је) између научног и квази-научног (не не-неучног) сазнања, тачније између оног што може припадати једном теоријском систему од оног што је изван њега и што нема емпиријски садржај.

Када би био тачан, Ејеров принцип верификације, који каже да: „реченица има буквално значење ако и само ако је *ипропозиција* коју изражава *аналићичка* или *емпиријски ипроверљива*“⁶², би из научног дискурса искључио диспозиционалне реченице типа: „Да сам ти, потпуно бих другачије написао овај рад“, пошто имплицирају контра-чињенице које се не могу верификовати. Према Етфилду, многи изрази закона природе би такође завршили ван оквира наука, а међу њима и Дарвинов принцип еволуције природном селекцијом, предвиђања о будућности, а тако нешто дефинитивно не може бити верификовано. Из тог разлога Ејер је ослабио свој принцип али ни то му није помогло, пошто га то чини исувише слабим филтером. Сходно томе, тврдња да је еволуционизам чињеница, пада под налетом принципа који треба да јој да снагу чињенице и учини је надмоћном и јаком наспрам Библије. Са друге стране, ово не значи да је та теорија погрешна.

Може ли бити закључка?

Показавши слабост верификационизма и ојачавши Поперове нападе на њега, Етфилд прелази на прагматички начин закључивања и ослањајући се на Персову абдукцију⁶³, покушава да покаже да је стварање једини логичан начин настанка света. Мишљења смо да ову врсту аргументације прати један огроман проблем. Наиме, Етфилд повезује тврдњу да је Бог творац света са Нозиковом (*Robert Nozick*) верзијом Лајбницевог Принципа довољног разлога, која гласи: „*ипостоји довољан разлог за све што је могао да буде другачије, осим за оно за што ипостоји довољан разлог за обрнуто*“⁶⁴. Пошто сматра да за фалсификацију није неопходно сигурно знање, Етфилд у овом принципу покушава да нађе оно што му је потребно за оправдање тврдње да је Бог створио свет, тврдећи да је Он довољан разлог његовог постојања. Међутим, Лајбницов принцип је таутологија, у смислу у ком нам не говори ништа и, самим тим, не завређује већу пажњу. На основу тога, Етфилдовом аргументу не можемо приписати никакву снагу.

Не желимо да оповргнемо *Fine tuning* аргумент, нити било какву назнаку да свемир има интелигентног Творца али сматрамо да су креационистички аргументи најчешће вештачка прилагођавања науке Библији или мењања Библије да би што више личила на науку, а то је у оба случаја чисто силовање аргумената. Стога, сматрамо да се не треба бавити тиме. Истина нема цену, па циљ у овом случају не оправдава средство. Ипак, морамо знати да „*било који облик дожанске дејтерминације или уишцаја на једну од могућих стаза која је суипроисивљена својим алишернаивама не би могао бити дејектирован од стране физичке науке, ипостоји би то био нефизички каузални инјуи*“⁶⁵. Ворд овде говори о могућим стазама будућности али принцип је исти и када су у питању природни закони. Ми не можемо конклюдивно да утврдимо да ли је Бог водио процес еволуције или не.

Закључак је део сваког рада у ком писац „своди рачуне“ и суммира своје ставове. Сада смо, дакле, дошли до дела у коме треба да упоредимо еволуционизам и

⁶² Attfield Robin, *op. cit.* стр. 11.

⁶³ Абдукција је закључивање по најбољем објашњењу.

⁶⁴ Attfield Robin, *op. cit.* стр. 57.

⁶⁵ Ward Keith, *op. cit.* стр. 61.

креационизам. Међутим, чини нам се да је још увек рано за то. Сматрамо да је очигледно да је исувише питања везаних за сам статус науке и религије остало отворено и без неке наде да ће у скорије време бити решено. Дубоко смо уверени да њихово директно сучељавање, пре бољег разумевања и дефинисања, неће уродити плодом. Ово не значи да сматрамо да наука и религија немају никакав сазнајни ауторитет. Једноставно, сам карактер тих ауторитета још није прецизно дефинисан на тај начин да би могли да се упоређују.

Сматрамо да не постоји рат између Библије и науке, већ да је то рат мржњом задојених фанатика. Овде превасходно мислимо на научнике, који мисле да наука неће моћи да напредује док се не ослободи окова које јој намеће религија, као и вернике који су спремни да убију науку пошто немају храбрости да верују у оно што номинално верују. Потпуно је неозбиљно одбацавање теорије еволуције искључиво зарад онога што пише у Библији или обратно. Где би био крај том одбацавању и ко би одређивао када се и шта одбацује? Овакав став евидентно води у тоталну анархију.

Читалац ће се можда зачудити зашто један православни теолог не заступа неку од верзија креационизма. Но, морамо имати у виду да, с обзиром да Црква заступа само оно што је одлучено на седам Васељенских Сабора, од којих је последњи био у VI в., ни Она, као Тело Христово, не заступа ни једну од верзија креационизма. То је лични избор сваког хришћанина. Сматрамо да је највећи изазов који теорија еволуције упућује Библији и свим верзијама креационизма тај што имплицира да су животиње и биљке настајале и умирале много пре човековог пада. Ово повлачи закључак да човек није увео смрт у творевину Божију, што се директно коси са библијским текстом.

Ми нисмо ни покушали да решимо тај проблем не зато што то сматрамо нерешивим већ стога што то сматрамо непотребним из више разлога. Прво, као теолог, потпуно смо свесни да је библијска прича о грехопаду алегорија и да је њена поента много дубља од пуког описивања догађаја који су пратили избацавање из раја. Фанатистички буквално тумачење ове приче и без еволуције осуђено је у старту на неуспех. Друго, као научник, свесни смо да то што је ова прича алегорија не значи да она нема никакву сазнајну вредност и да је когнитивно тривијална попут Толкиновог „Господара прстенова“. Колико је ова прича тривијална или не наука још дуго неће моћи да одгонетне. Сходно том разлогу, не треба је тако ни посматрати. Треће, као верник, потпуно смо индиферентни по питању да ли Библија греша када описује стварање света и човека. То, ни у ком погледу, на на који начин не доводи у питање нашу веру у Бога. Па шта и да Адам никада није постојао? Бог постоји а само је он битан.

Сваки теолог, а и хришћанин требало би да зна да је Библија бого-човечански производ и да као таква мора да има грешке, макар граматичке. Грешке у Библији одавно су нам познате. Широкоумни теолози никада нису порицали да у њој некада има претеривања, анахронизама, граматичких, топографских и разних других грешака. Ово не треба да нас чуди пошто је библијским писцима дозвољено да погреше, с обзиром да су само људи. Оваквих грешака има и у науци, а безрезервна вера у њу и њене принципе једнака је верском фанатизму. Прича о стварању човека има за циљ да нам алегоријски прикаже човеково онтолошко устројство и зависност од Бога, а радња саме приче осмишљена је на начин на који ће то најбоље учинити и она то тако и чини.

Коришћена литература

- Арсенијевић Милош, *Простор, време, Зенон*, издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци, 2007.
- Attfield Robin, *Creation, Evolution and Meaning*, Ashgate, Aldershot, 2006.
- Берберовић Јелена, *Филозофија и свей науке*, Свјетлост, Сарајево, 1990.
- Ђорђевић Радомир, *Од интуиције до хипотезе — изабрани сјиси из филозофије науке*, Институт за филозофију филозофског факултета, Београд, 2006.
- Фајерабанд Пол, „Како заштитити друштво од науке“, Сесардић Невен, *Филозофија науке*, Нолит.
- Lakatos Imre and Musgrave Alan, *Problems in the Philosophy of Science*, Amsterdam, North Holland, 1968, <http://gigapedia.com/items/440994/kritika-i-rast-saznanja>
- Лаудан Лари, „Сагледавање научног прогреса са становишта решавања проблема“, Сесардић Невен, *Филозофија науке*, Нолит.
- Midgley Mary, *Evolution as a religion, strange hopes and stranger fears*, Taylor & Francis e-Library, 2003.
- Морис Кoen и Ернест Нејгел, *Увод у логику и научни метод*, Јасен, Београд, 2006.
- Popper Karl, *Conjectures and Refutations*, London, Routledge and Kegan Paul, 1963, скинуто са: <http://books.google.com>
- Попер Карл, *Логика научној ојкрића*, Нолит, Београд, 1973.
- Перс Чарлс Сандерс, *Изабрани сјиси*, БИГЗ, Београд, 1993.
- Синђелић Светозар, *Релативност научне рационалности*, Београд, 2005.
- Scott Eugenie C., *Evolution vs. Creationism*, Greenwood press, Westport, 2004.
- Todorović Dejan, „Spectral distributions and color experiences: Some problems for color physicalism“, *Explanatory gap*, Plato, Belgrade, 2007.
- Ward Keith, *Pascal's Fire, Scientific Faith and Religious Understanding*, Oneworld, Oxford, 2006. <http://static.astronomija.co.rs/dubokisvemir/galaksija/zvezde/Polaris/Polaris.htm>
<http://sci-vi.calstatela.edu>